

3860

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Ja skogssnuan har en väl hört många historier om. Det var en kolare, som var ute och kolade i skogen. Där byggde han en hytta, där han hade eld utanför för att värma sig vid. Så hade han varit ute vid milan en gång för att se till den. När han då kom tillbaks, stod det en finer dam vid elden och värmdde sig. Men när hon vände sig om, va hon bara som en rotfälla på röven. Det var en kolare i Torpa socken, som talte om detta för mig.

Skogssnuan.

Småland
Allsjö
Rindöholm

I frågade om nöcken nyss, och jag sa jag ingenting Rida på näc-
visste om honom, men nu hågsar jag en historia, som jag hörde, när ken.
jag var liten. Det var några små barn, som gick till sjön för att
bada. Då kommer där en så finer häst och barna ville rida på honom.
Men så va dä en liten, som inte kunde tala rent, och han räckte
inte opp.

"Ja nöcker inte, " sa han, men när nöcken hörde sitt
namn nämnas, så försvann han, och så var det förbi med den gläd-
jen.

En del personer har vård efter sig, så att om en sådan människa dör, får man se henne efter döden. De gamle talte mycket om det, att det fanns en del människor, som hade vård efter sig.

Många har också vård på det sättet, att man hör dem en stund, innan de komma hem, om de varit borta. Det har jag. Förr visade det sig mer än nu. Jag var då borta vid järnvägarna mycket. Och alltid hördé de hemma, hur jag kom ungefär en 10, 15 min. innan jag kom. Det var särskilt om lördagarna jag brukade resa hem. Men jag tror, att det berodde på att de hade så stark längtan hemma, att jag skulle komma hem.

Vård.

Landskap: Upptecknat av:

Härad: Adress:

Socken: Berättat av

Uppteckningsår: Född år i

Uppteckningen rör

De hade för sig mycket i fordna tider om spökerier och sånt där. När jag tjänte på ^{den} herragård i Älfsborgs län, hörde jag talas om en paschasa, som de hade för sig va sann. Det var en gammal soldat, som hette Hedlund, som tala om den, och han var själv med, så jag berättar det som han tala om det för mig. Men om det verkligen är sant, det kan jag inte garantera.

Det var en backe, där det brukade vara ljus julanatten. Så fick de för sig, att de skulle dit och gräva och se efter om det var nån skatt där. Ja, bevars väl, när de grävit en stund, kom det en häst springandes rakt på dem i rasande

Skattgrävar-
sågen.

fart, men den brydde de sig inte om. Sen kom det flera ting emot dem, men det har jag glömt vad det var. Sen till sist kom det en tjur rakt på dem. Då blev de andra drängarna rädda och löpte hem, men Hedlund va djärvare, så han högg tjuren i hornen och stod och höll den till morgonen. Och mycket riktigt, då var det en stor kopparkittel han höll i. Men när man sedan skulle hämta den och Hedlund vände sig från den ett ögonblick, så försvann den, och sen har man aldrig försökt gräva upp den.

3860

- 6 -

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV
—*—

Bevars väl, de hade för sig, att det fanns folk, som brukte förgöra kreaturen.

"Ja, den kan trolla" eller "förgöra", sa man.

Det bor en gumma strax härborta. Hon har för sig, att det går att göra såna hyss.

Hur det går till? Ja, t.ex. kunde de ta ett självdött djur och gräva ner hos grannen. Då skulle han få oturen.

Men det kunde ju inte ha någon inverkan, såvida inte djuret va smittsamt, det är jag säker på.

Förgöra

kreatur.

- 7 3860
ACC. NR.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Upptecknat av:

Härad: Adress:

Socken: Berättat av

Uppteckningsår: Född år i

Uppteckningen rör

När Gustaf Blom skulle bota sjuk ko, och hur det tillgick

Jo bevars väl, här fanns en del djurläkare förr. När jag tjänade i Hult, så blev en ko sjuk där. Det var en som hette Lars Nilsson, som ägde gården, men han bodde inte på den, utan bodde i Osby. Då var det en som hette Gustaf Blom, som skulle bota kon. Han bodde i Torarp, men brukte tillkallas för att bota kreatur. Han skar 11 alepinnar, de var ungefär tre tum långa, och med dem mätte han kon 11 gånger med varje pinne. Och det tog lång tid ska jag säga. Han började vid spetsarna på hornen och mätte ända ut till rumpe-tofsen. När han väl hade gjort det, gjorde han ett hål i en

nyckel. Sen stoppade han nycklen full med krut och satte en plugg för och så tände han på i hålet som han gjort, så att det spruttade till. På så sätt sköt han över kon tre gånger. Först sköt han på den ena sidan, så gick han över på den andra, och så tillbaks igen. Till sist skulle kon ha ett par supar, men det var ju mest för egen räkning, som han hade beställt brännvinet. Jag satt ändå inne i köket och åt merafton, så jag tittade ut för att få se vad gubben tog sig för. När han kom utanför lagårdsdörren, så satte han flaskan till munnen, så det kunde en väl förstå, vem som skulle ha brännvinet!

Och kuren hjälpte då inte heller. Man måste tillkalla veterinär från Osby, och kon blev ändå inte bra, utan man måste slakta ner henne.

Men jag kan säga, vad det var som förstörde kreaturet.
De fora för styvt med rågmjöl. Och jag hade sagt till pian
många gånger:

"Du får inte ge kreaturen så mycket rågmjöl."

Och så var det det, att hon dessutom tog grönvicker, som
hon strödde rågmjölet på. Och det kunde ju inte gå.

Lund
Svenska
Orens
1785/182

- 10 -

3860

Uppf. O. Levander
M. Larsson

När so högkvarteret Forberg
Född år 1858 i Torpa

Frimurarna trodde de va nån förskräckelse redigt förr.

Man hade för sig, att de sålt sig faan till våld, när de skrev in sig. Och rika blev de. De påstod, att de som blev frimurare aldrig kunde bli fattiga. Men det hade också sina besvärigheter. Varje år skulle de skaffa en människa till högkvarteret. Och när en frimurares tid va ute, tryckte de bara på en knapp i salen där det var, så var det ute mä'n.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Frimurarna.

När hästen stannade för mig och hur vi fick honom att gå igen.

Jag körde posten mellan Räfte och Vrå. Då stannade hästen för mig en gång, och det var alldeles omöjligt för mig att få honom att gå. Jag tror, att om jag hade velat slå ihjäl honom, så hade han inte gått fram. I två timmar stod vi där, men det var lika omöjligt. Men så kom det en gubbe som kunde hjälpa loss'et. Han tog betslet av hästen och spottade tre gånger genom det, och sedan var det nästan lögn att kunna hålla hästen på vägen, och så fort sprang han och detta är en levande sanning, för jag har ju själv varit med om det. Men hur man skulle avhjälpa det hade jag inte förstånd om då, för jag var inte så gammal. - Det var det enda spöke jag kan säga jag vatt före.

Landskap: Småland Upptecknat av: O. Lewander
Härad: Ämnebo Adress: M. Larsson
Socken: Odsjö Berättat av Lars M. Forsberg
Uppteckningsår: 1932 Född år 1858 i Torpa

Uppteckningen rör

Pinntorpa fru.

Pinntorpa fru har ni väl hört talas om? Jo, det var så att hon hade varit gifta men va bleen änka. Svante hette hennes man. En bror hade hon också haft, som också var död. Erik hette han. Pinntorpa fru var vida beryktad för sin hårdhet mot sina underlydande. Så en dag var det en torpare som kom en timmas tid för sent på morgonen, och då fick han order av frun att ge sig ut i skogen och hugga ner den största eken som fanns där och ställa fram den till gården. Och det var ju honom omöjligt, kan veta. Han gick ut i skogen och satte sig, mycket lessen, på en stubbe. Då kom det fram en gubbe till honom och

frågade, vad det var fatt.

"Var inte lessen, du", sa han, "hugg bara i eken, så ska Erik och Svante dra hem den."

Och han behövde bara ta ett par tag med yxan, så var eken nere, och sen bar det iväg genom skogen och mellan träden, så det bara blossade efter det. Men när man kom fram till gården, högg grenarna emot grinden.

"Knäar du dig, Schwante", sa det. Och frun, som hade kommit ut på trappan, svimmade.

Men sen var torparen fri från sitt uppdrag, och frun bytte från den dagen seder och blev inte så pinaktig som förut.

Där det hänt nån sorts olycka, brukade man lägga upp ett värp. Alla som gick förbi, skulle kasta en risgren på värpet eller offra, som man sa. Annars gick det inte lyckligt.

Värp.

- 15
ACC. NR. 3860

Landskap: *Småland* Upptecknat av: *Chevander*
Härad: *Sunnarbo* Adress: *H. Andersson*
Socken: *Odensjö* Berättat av: *Carl Magnus Törberg*
Uppteckningsår: *1932* Född år *1858* i *Torp*

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Uppteckningen rör

Förgörning av mjölken. Mjölkaharar.

Om det inte gick att kärna mjölken, trodde de förr, att det berodde på trolleri. De trodde, att det var illasinnade grannar som förgjorde ^{det} och tog mjölken ifrån dem. Grannen hade mjölkahare, sa de, men vad det var för djur, det vet inte jag. I alla fall var det något slags trolldjur, som hade en hares skepnad. Det fanns många, menade man på, som inga kor hade, men fick mycket mjölk ändå. De hade mjölkaharar, som sprang och pattade grannarnas kor.

Ja, de hade sina komiska idéer, en del människor! Frun, som jag tjänade hos, hade för sig, att man kunde göra en troll-

hare av stickor, som utan att man visste om det hade blivit tända i båda ändarna. Förr hade man ju stickor att ljusa sig med. Utmed väggarna i rummet stod det många kärvar med stickor. Vart man skulle gå, tog man sig så en sticka och tände, och då fick man lov att vara så kvick och se efter att de inte blev tända i båda ändarna. Det minns jag så grant hur moran sa åt mig:

"Men Klara då, att du går och tänder stickorna i båda ändarna. Det kan ju komma folk in, som gör knep med dem."

"Vad då?" frågade jag, för jag kände inte till det.

"Det säger jag inte för dig, för du tror inte på't."

Så hon tala inte omdet, men när jag kom hem nästa gång frågade jag mor, vad det betydde, och då sa hon:

"Ja du kan inte göra något med det, men moran har för

sig, att det finns trollkåringar, som kan göra mjölkaharar av sådana stickor."

Förr tordes ingen heller sälja mjölk eller ge bort den utan att först korsa i den, för annars kunde de förgöra den.

Far var en mycket ivrig jägare. På ett ställe strax hemifrån bodde det en bonde, som hade för sig, att en hare, som brukade komma fram åt hans trädgård, var en mjölkahare. Så bad han far, att han skulle skjuta den, och far var inte sen att göra det. En morron passade han på, när haren var i källandet och klippte den. Men det var en riktig hare, det var ju klart!

Småland
Sunneds
Olaus
1932

- 18 -
3860 M. O. Öhman
M. Rindom

Ben Gustafsson
född 1858 i Tröskö

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Fruesafton skulle man lägga sig ljusan dag och sova till
Mickeli dag, som talet va. Den tiden skulle man inte behöva använ-
da något ljus, menade man. Där jag tjänade fick jag alltid höra
det, att vi skulle lägga oss ljusan dag den kvällen.

Vårfrudagssed

Landskap: Småland Upptecknat av: Olof Andersson

Härad: Sunne Adress:

Socken: Odensjö Berättat av Carl Johan Friskberg

Uppteckningsår: 1932 Född år 1858 i Toza

Uppteckningen rör

Vad man hade att iaktaga under påskveckan.

Jag minns en gammal gumma, som talade om allt möjligt gammalt skrock. Det var när jag som ung tjänade hos en fru här i Odensjö. Fruns gamla mor, som hette Inga Larsson, visste om mycket gammalt.

Under påskveckan hade man många regler, som man måste rätta sig efter. Innan dymmelen skulle man sätta stål i alla föremål, och det skulle sitta kvar till sådden. Över dörrarna sattes också stål. När jag kom hem, talade jag om för far, som var korpral, att jag sett den gamla gumman sätta stål överallt.

"Är det sant", frågade jag far, "att man ska göra så?"

Sätta stål i
alla föremål.

"Ja", sa han, "det kanske det är. Men jag har aldrig sagt något till er barn, för jag vill inte att ni ska lära er sånt där, och jag har aldrig trott på det själv."

Fettisdagen eller vita tisdan skulle man inte fläta håret utan låta det vara som det var.

Dyrmelonsdag fick man inte göra nånting, som gick runt. Man fick t.ex. inte ens köra runt med kreaturen. Och inte fick man spinna.

Långfredagsmorgon vankades det långfredagsris. Då steg herrn i huset upp, när alla andra sov, och kom in och gav dem ris. Särskilt om det var gäster i huset, gjorde han det. Det skulle va ett litet skämt. Ett stort kraftigt björkris kom han

Inte fläta
håret.

Ej kring-
gärning.

Långfredagsris

in med. Jag minns så tydligt, hur jag råkade ut för det en gång.
Det var när jag var hos faster. Där brukade de alltid hålla på
gamla sedvänjor.

Vissa dagar fick man inte hugga eller tälja, men vilka
det var kan jag reda ut.

Det fanns förr en del gamla gubbar som gick årsgång jul-
aftons kväll för att få veta vad som skulle ske under det komman-
de året. På dan förut skulle de inte tala. Somna stängde in sig
i källare för att få va i ensamhet. Sen gick de in och tvätta-
de sig, man åt merafton, och så frampå kvällsstunden gick de ut.
De kunde gå vart som helst, och då ^{kunde de} hörade, hur liarna gick och
hur di skördade och böstade. Då skulle det bli bra gröda under
året. Likfärder kunde de också höra. Där mor tjänade, talade de
mycket om årsgången och vad man då kunde få se.

Gå årsgång.

Det fanns förr en del gamla gummor, som hade så säkert för sig, att man kunde ta tydor av julbrasan. De la stora brasor på julaftonskvällen och den fick ingen röra, utan den skulle brinna ner orörd. Den förste som steg upp juldasmorrön skulle så gå och titta efter i askan. Där var det då märken, precis som steg, och om dessa gick inåt, skulle det födas någon i huset under året, men om stegen gick utåt, skulle någon dö.

Frun som jag tjänade hos, brukade alltid gå upp tidigt juldagsmorgon och titta efter i askan, om det skulle hända något under året. En gång sa hon:

"Ja, det händer dödsfall i år."

"Gör det det? Och vem blir det?" frågade vi.

"Det kan jag inte säga. ~~MEN~~ Jag har sett nåt, men jag sä-

Tydor av
julbrasan.

3860

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ger inget nu, jag vill se om det slår in först."

Och mycket riktigt, under året dog det två stycken av barnen i charlakansfeber. Så det blev som hon hade sett. Hon hade sett två små fötter, som gick utåt.

Ja, det var som de hade för sig förr. Nu bryr de sig inte om sånt.

- 25
ACC. NR. 3860

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Småland Upptecknat av: O. Levänder
M. Larsson
Härad: Sunnerbo Adress:
Socken: Odensjö Berättat av Magnus Forsberg
Uppteckningsår: 1932 Född år 1858 i Torpa

Uppteckningen rör

Innehållsförteckning.

Skogssnuan	1
Rifla på näcken	2
Människans vård	3
Skattgrävarsägen	4-5
Förgöra kreatur	6
Hur det tillgick när Gustaf Blom skulle bota sjuk ko.	7-9
Frimurarna	10
När hästen stannade förmig och hur vi fick honom att gå igen	11
Pinntorpa fru	12-13
Lägga upp värp	14

Uppteckningar efter Magnus Forsbergs hustru:

Förgörning av mjölken. Mjölkaharar 15-17

Vårfrudagssed18

Vad man hade att iaktta under påskveckan: sätta stål i
alla föremål, inte fläta håret vita tisdan, ej kring-
gärning dymmelsdag, långfredagsris, ej hugga el.tälja 19-21

Gå årsgång 22

Tydor av julbrasan 23-24